

דף שבועי

בס"ד

פרשת חקת, תשפ"א, מספר 1423

איש הא-להים, מטה הא-להים ומטה אהרון

עמיצור ברק

קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו... ויקח משה את המטה מלפני ה' כאשר צוהו... וירם משה את ידו ויד את הסלע במטהו ופעמים ויצאו מים רבים... ויאמר ה' אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני

בני ישראל, לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם (במ' כ:ח-כד).

ובסמוך – הגשמת המאמר: "יאסף אהרן אל עמיו... על אשר מריתם את פי למי מריבה".

כך ה' מודיע למשה ואהרון כי מותם קרוב, ולא יוציאו את שנתם. זו גם הפעם האחרונה שהמטה של משה נזכר בתורה; משה והעם נפרדים מהמטה ככלי משמעותי-רוחני היסטורי. פחות משנה לאחר מכן נפרדים משה והעם במות משה.

ההקבלה בין שתי הפרידות הכפולות מעניינת; זו של אהרון ושל משה מהמטות האישיים שלהם, וכן הפרידות שלהם מהעם. **מטה אהרון** ממשיך להיות נוכח במשכן, המצוי במרכז המחנה, ואח"כ במקדש השוכן בלב הארץ, וכן הדבר בפרידה מהעם; גם **צאצאי אהרון** ממשיכים את דרכו, מקומו ותפקידיו המרכזיים במשכן ובמקדש "**עד עולם**". לעומת זאת, אין אנו יודעים מה עלה בגורל **המטה של משה** – מטה הא-להים – וכן אין אנו יודעים מה אירע באחרית צאצאי משה. ישנם רק פסוקים בודדים בספר דברי-הימים המספרים על צאצאי משה (שהיו ממונים על אוצרות המלך דויד שיועדו למקדש):

בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים הוא ובניו עד עולם להקטיר לפני ה' לשרתו ולברך בשמו עד עולם. ומשה איש הא-להים בניו יקראו על שבט הלוי. בני משה גרשם ואליעזר. בני גרשום שבואל הראש. ויהיו בני אליעזר רחביה הראש ולא היה לאליעזר בנים אחרים ובני רחביה רבו למעלה (דבה"א כג:יג-יז). ושבאל בן גרשום בן משה נגיד על האצרות. ואחיו לאליעזר רחביהו... וישעיהו... וירם... וזכרי... ושלמית... הוא שלמות ואחיו על כל אוצרות הקדשים אשר הקדיש דויד המלך (שם כו:כד-כח).

כמו כן יש מדרש-אגדה על נכד משה שהיה "כוהן" בפרשייה של פסל מיכה: "ויהונתן בן גרשם בן מנשה

השוואת התיאור של מות אהרון, בפרשתנו, לתיאור של מות משה בחתימת התורה, מעלה שאחד ההבדלים ביניהם הוא הידיעה על מקום קבורתם. על משה נאמר בהדגשה: "ויקבר אתו בני בארץ מואב מול בית פעור ולא ידע איש את קברתו עד היום הזה" (דב' לד:ו). פרט כזה לא נאמר על אהרון:

ויעש משה כאשר צוה ה' ויעלו אל הר הקדש לעיני כל העדה. ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש אתם את אלעזר בנו וימת אהרן שם בראש הקדש וירד משה ואלעזר מן הקדש (במ' כ:כז-כח).

והנה דבר דומה קורה למטה של משה (שנקרא פעמיים **מטה הא-להים**, ראו להלן), המופיע בפרשתנו בפעם האחרונה במקרא, לעומת המטה של אהרון, כמפורט להלן.

פרשת המרגלים מתרחשת בשנה השנייה ליציאת מצרים, ואירועי פרשתנו מתרחשים בשנה האחרונה במדבר. בין שתי נקודות זמן אלו – כ-38 שנה – התורה מתארת רק שלושה אירועים, וללא ציון מפורש של זמנם: שניים קצרים יחסית – פרשת המקושש בסוף פר' "שלח", ועניין הפרה האדומה בראש פרשתנו' – **ואחד ארוך: ערעור על מנהיגותם של אהרון ומשה בפרשת "קרח"**.

ערעור דו-שלבי זה מסתיים בהבהרת מעמדו של אהרון ע"י הפריחה הניסית של מטהו, וציון התחנה האחרונה של מטה זה: "ויהי ממחרת ויבא משה אל אהל העדות והנה פרח מטה אהרן... ויצא פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים... ויאמר ה' אל משה השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת" (במ' יז:כג-כה). כך נפרד אהרון ממטהו האישי שהפך לנכס לאומי מקודש לדורי-דורות.

בפרשתנו, כאמור, אהרון נפרד מעדת ישראל במותו, בעקבות פרשת מי-מריבה שבה נכשל הצמד משה ואהרון עקב השימוש השגוי במטה של משה, כמקובל על רבים מפרשנינו. בין אם היה המשגה בעצם ההכאה על הסלע במקום לדבר אליו, בין אם היה זה בהכאת הסלע פעמיים במקום פעם אחת:

* פרופ' עמיצור ברק הוא פרופ' אמריטוס להנדסה (מים ואנרגיה) באוניברסיטת אריאל.
1 לפי רש"י (לבמ' ז:א) יש לו תאריך: "בשני (בחודש ניסן הראשון בסיני) נשרפה הפרה".

רש"י: "לפי שהגן היאור על משה כשנשלך לתוכו, ...לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה ע"י אהרן". תיאור מכת צפרדע וכינים בתורה:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֲמַר אֶל אֶהֱרֹן נְטֵה אֶת יָדְךָ בְּמִטְּךָ עַל הַנְּהָרֹת... וְהֶעֱלֵךְ אֶת הַצְּפַרְדְּעִים עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם. וַיֵּט אֶהֱרֹן אֶת יָדוֹ עַל מִימֵי מִצְרַיִם וַתֵּעַל הַצְּפַרְדְּעִים... וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֲמַר אֶל אֶהֱרֹן נְטֵה אֶת מִטְּךָ וְהָךְ אֶת עַפְר הָאֶרֶץ וְהָיָה לְכַנֵּם בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם. וַיַּעֲשֵׂה כֵן וַיֵּט אֶהֱרֹן אֶת יָדוֹ בְּמִטְּהוֹ וַיָּךְ אֶת עַפְר הָאֶרֶץ וַתְּהִי הַכִּנָּם בְּאֲדָם וּבַבְּהֵמָה.

רש"י: "לא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה לפי שהגן עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול ולקה על ידי אהרן".

הפעמים הראשונות שבהן התורה מציינת את השימושים במטה של משה הן במכות ברד, ארבה וחושך:

וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת מִטְּהוֹ עַל הַשָּׁמַיִם וְהָיָה נֶתַן קֶלֶת וּבֶרֶד... וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת מִטְּהוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה נֶהָג רִיחַ קְדִים בְּאֶרֶץ... וְרוּחַ הַקְּדִים נָשָׂא אֶת הָאֲרֶבֶה. וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ... וְהָיָה חֹשֶׁךְ אֲפֹלָה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם (שם' י:ג-כב).

ביציאה ממצרים שימש המטה הזה בקריעת ים סוף, בהוצאת המים מן הצור בחורב ובניצחון על עמלק ברפידיים:

וְאִתָּה הָרֶם אֶת מִטְּךָ וְנָטַה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וּבִקְעָהוּ... וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נְטֵה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וַיִּשְׁבּוּ הַיָּם עַל מִצְרַיִם עַל רֶכְבּוֹ וְעַל פָּרְשָׁיו. וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם וַיִּשְׁבּוּ הַיָּם לַפְּנוֹת בְּקֶר לְאִיתָנוּ (שם' יד:טז-כז).

וַיֹּאמֶר ה'... עֲבַר לַפְּנֵי הָעָם וְקַח אֶתְךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בוֹ אֶת הַיָּאֵר... וְהִלַּכְתָּ. הֲנִי עֹמֵד לַפְּנֵיךָ שָׁם... וְהִפִּיתָ בְּצוּר וַיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם... (שם' יז:ה-ו).

ימים ספורים אח"כ מתרחשת מלחמת עמלק והמטה שביד משה משמש כמקור השראה קדוש ונקרא שוב **מטה האלהים**: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הַלָּחֶם בְּעַמְלֶק מִחֹר אֲנֹכִי נֹצֵב עַל רֹאשׁ הַגְּבָעָה וּמִטְּהָ הָאֱלֹהִים בְּיָדִי" (שם' יז:ט).

בנקודת זמן זו אנו נפרדים זמנית מהמטה של משה למשך כ-39 שנה, עד האירוע הקשה של מריבה בפרשתנו, שבו המטה משמש כגורם משמעותי מאוד, כמובא לעיל בתחילת מאמר זה.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת: <http://www1.biu.ac.il/parasha2> כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל. [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#) יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני עד יום גלות הארץ" (ש' יח:ל), והמדרש גורס: לא בן מנשה אלא בן משה.

קורות המטות האישיים בתורה

בלי לציין במפורש, התורה מלמדת אותנו כי לאנשים חשובים, ואולי לכל גבר (במציאות של הדורות הראשונים), יש ציוד אישי הכולל גם מטה: "וַיֹּאמֶר מֶה הָעֵרְבוֹן אֲשֶׁר אֶתָּן לָךְ וַתֹּאמֶר חֲתָמְךָ וּפְתִילְךָ וּמִטְּךָ" (בר' לח:יח).

המטה הראשון שבו נעזר עם ישראל הוא כלי עץ פשוט ששימש את משה כשהיה רועה צאן:

וַיַּעַן מֹשֶׁה... וְהָן לֹא יֶאֱמִינוּ לִי... כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֵלֶיךָ ה'. וַיֹּאמֶר אֵלָיו ה' מַה זֶה בְּיָדְךָ וַיֹּאמֶר מִטְּהָ. וַיֹּאמֶר הַשְּׁלִיכֵהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ... וְהָיָה לְנַחֵשׁ וַיִּנָּס מֹשֶׁה מִפְּנָיו. וַיֹּאמֶר ה'... שְׁלַח יָדְךָ וְאַחַז בְּזַנְבוֹ... וַיִּחַזַּק בוֹ וְהָיָה לְמִטְּהָ בְּכַפּוֹ (שם' ד:א-ד).

לפתע קיבל המטה כוח ניסי!!

לאחר ח"י פסוקים הוא כבר נקרא **מטה האלהים**! (שם יז:כ): "וְאֵת הַמִּטְּהָ הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בוֹ אֶת הָאֵתָת... וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אֵשֶׁתוֹ וְאֵת בְּנָיו... וַיֵּשֶׁב אֶרְצָה מִצְרַיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מִטְּהָ הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ".

תכלית האותות האלה הייתה לשכנע את בני-ישראל באמינות שלחותו של משה. עם זאת, מי שעושה בפועל את האותות הוא אהרן: "וַיִּלְךְ מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן וַיֹּאסְפוּ אֶת כָּל זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיִּדְבֹר אֶהֱרֹן אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה וַיַּעַשׂ הָאֵתָת לְעֵינֵי הָעָם" (שם:כט:ל). לפי ההמשך, נראה שאהרן משתמש במטה שלו, שכן מתרחש נס מקביל. עוד בטרם נעשה השימוש התכליתי במטה של משה כראיה על-טבעית (ניסית?) למקור הקדוש והא-לוהי של המסר, שצריך לעבור אל פרעה, מצטרף לסיפור העלילה גם **מטה אהרן**: ארבעת האותות הראשונים – הפיכת המטה לתנין ושלוש המכות הראשונות דם, צפרדע וכינים – נעשים בעזרת **מטה אהרן** ולא באמצעות מטהו של משה:

כִּי יִדְבֹר אֲלֵכֶם פְּרַעֲה לֵאמֹר תָּנוּ לָכֶם מוֹפֵת, וְאָמַרְתָּ אֶל אֶהֱרֹן קַח אֶת מִטְּךָ וְהִשְׁלַךְ לַפְּנֵי פְרַעֲה יְהִי לְתַנִּין. וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן... וַיִּשְׁלַךְ אֶהֱרֹן אֶת מִטְּהוֹ לַפְּנֵי פְרַעֲה וּלְפָנָיו עָבְדָיו וְהָיָה לְתַנִּין. וַיִּקְרָא גַם פְּרַעֲה לְחֻכְמָיִם וּלְמַכְשָׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם הֵם... בְּלִהְטִיהֶם כֵּן. וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטְּהוֹ וְהָיוּ לְתַנִּינִים וַיִּבְלַע מִטְּהָ אֶהֱרֹן אֶת מִטְּתָם (שם' ז:ט-יב).

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֲמַר אֶל אֶהֱרֹן קַח מִטְּךָ וְנָטַה יָדְךָ עַל מִימֵי מִצְרַיִם... וְהָיוּ דָם... וַיַּעֲשׂוּ כֵן מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן... וַיִּרְם בְּמִטְּהָ וַיָּךְ אֶת הַיָּם... וַיִּהְפְּכוּ כָּל הַיָּם אֲשֶׁר בְּיָאֵר לְדָם (שם:יט:כ).

המדרש, על הכרת התודה של משה למים ולעפר שהצילוהו, ידוע, ולכן לא הוא שהיכה את היאור ואת עפר הארץ, אלא אהרן:

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֲמַר אֶל אֶהֱרֹן, א"ר תנחום למה לא לקו המים ע"י משה? א"ל הקב"ה המים ששמרוך כשהושלכת ליאור אינו דין שילקו על ידך, ...לא ילקו אלא ע"י אהרן.